

INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA O'QUV VA SPORT FAOLIYATINI UYG'UNLASHTIRISHDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH

Isaqova Dilrabo Fahriddin qizi

Qo'qon davlat universiteti Mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada integrativ yondashuv asosida o'quv va sport faoliyatini uyg'unlashtirishda innovatsion metodlardan foydalanish masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etilgan. Tadqiqotda zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning intellektual, jismoniy, ijodiy va ijtimoiy rivojlanishini kompleks ta'minlash zarurati asoslab berilgan. STEAM yondashuvi, gamifikatsiya va loyiha faoliyatining pedagogik imkoniyatlari ochib berilib, ularning o'quvchilarning jismoniy faolligi va intellektual salohiyatini rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, o'quv va sport faoliyatining integratsiyasi o'quvchilarning psixofiziologik holatini barqarorlashtirish, motivatsiyasini oshirish va o'z-o'zini boshqarish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qilishi ilmiy asoslangan. Maqolada innovatsion metodlarni ta'lim amaliyotiga samarali tatbiq etish bo'yicha metodik xulosalar va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: integrativ yondashuv, o'quv va sport faoliyati, STEAM ta'limi, gamifikatsiya, loyiha faoliyati, innovatsion metodlar, jismoniy va intellektual rivojlanish, sog'lom turmush tarzi, kompetensiyaviy yondashuv.

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat intellektual, balki jismoniy, ijodiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash muhim pedagogik vazifalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Jamiyatning raqamli transformatsiyasi, fan va texnologiyalarning jadal rivoji ta'lim jarayoniga integrativ yondashuvni joriy etishni, o'quv va sport faoliyatini uzviy bog'lashni talab etmoqda. Ayniqsa, o'quvchilarning sog'lom turmush tarziga bo'lgan ehtiyojini shakllantirish, ularni jismoniy faollikka rag'batlantirish bilan bir qatorda intellektual salohiyatini rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb muammolaridan biridir. Integrativ yondashuv o'quv jarayonida fanlararo aloqadorlikni kuchaytirish, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish hamda o'quvchilarning individual qobiliyatlarini kompleks rivojlantirish imkonini beradi. Ushbu yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal qilish, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. O'quv va sport faoliyatining uyg'unligi esa o'quvchilarning psixofiziologik holatini barqarorlashtirish, o'quv yuklamalariga moslashuvini yengillashtirish hamda o'z-o'zini boshqarish kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

So‘nggi yillarda ta‘lim amaliyotida STEAM yondashuvi, gamifikatsiya va loyiha faoliyati kabi innovatsion metodlarning keng joriy etilishi o‘quv va sport faoliyatini integratsiyalash uchun yangi pedagogik imkoniyatlarni yaratmoqda. STEAM yondashuvi fan, texnologiya, muhandislik, san‘at va matematika elementlarini uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilarning analitik va ijodiy fikrlashini rivojlantirsa, gamifikatsiya ta‘lim jarayonini qiziqarli va motivatsion muhitga aylantiradi. Loyiha faoliyati esa o‘quvchilarning mustaqil izlanish, rejalashtirish va natijaga yo‘naltirilgan faoliyatini shakllantirib, jismoniy faollik bilan bog‘liq amaliy vazifalarni samarali bajarishga imkon yaratadi.

Mazkur maqolada integrativ yondashuv asosida o‘quv va sport faoliyatini uyg‘unlashtirish jarayonida innovatsion metodlardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, STEAM, gamifikatsiya va loyiha faoliyati orqali o‘quvchilarning jismoniy va intellektual rivojini ta‘minlash mexanizmlari yoritilib, ularni ta‘lim jarayoniga samarali tatbiq etish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Integrativ yondashuv zamonaviy pedagogikaning muhim konseptual yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u ta‘lim jarayonida bilim, ko‘nikma va malakalarni yaxlit tizim sifatida shakllantirishga yo‘naltirilgan. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning intellektual va jismoniy rivojini alohida-alohida emas, balki o‘zaro bog‘liq holda tashkil etishni nazarda tutadi. Pedagogik adabiyotlarda integratsiya ta‘lim mazmunini boyitish, fanlararo aloqadorlikni kuchaytirish va o‘quvchilarning faol subyekt sifatidagi rolini oshirishga xizmat qiluvchi muhim omil sifatida e‘tirof etiladi. O‘quv va sport faoliyatini integrativ asosda tashkil etish o‘quvchilarning psixofiziologik xususiyatlari, individual ehtiyojlari va qiziqishlarini hisobga olish imkonini beradi. Bunda nazariy bilimlar jismoniy faoliyat bilan uyg‘unlashib, o‘quvchilarda bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash ko‘nikmasi shakllanadi. Integrativ yondashuv konstruktivizm, faoliyat nazariyasi va shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim konsepsiyalariga tayanib, o‘quvchini bilim oluvchi emas, balki bilimni mustaqil ravishda yaratadigan faol ishtirokchi sifatida talqin etadi.

Ta‘lim jarayonida o‘quv va sport faoliyatini integrativ yondashuv asosida uyg‘unlashtirish masalasi pedagogika va sport pedagogikasi fanlarida muhim tadqiqot yo‘nalishlaridan biri sifatida shakllangan. Xususan, o‘quvchilarning intellektual va jismoniy rivojini birgalikda ta‘minlash, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish hamda ta‘lim samaradorligini oshirish masalalari ko‘plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan o‘rganilgan.

Jahon pedagogika fanida integrativ va faoliyatga asoslangan yondashuvlar J. Dewey, L. Vygotskiy, A. Leontyev, J. Bruner kabi olimlarning ilmiy qarashlarida o‘z aksini topgan. Ularning tadqiqotlarida ta‘lim jarayonida o‘quvchining faol subyekt sifatidagi roli, bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lash hamda shaxsning har tomonlama rivoji nazariy asoslab berilgan. Ayniqsa, L. Vygotskiyning “yaqin

rivojlanish zonasi” haqidagi g‘oyasi o‘quv va jismoniy faoliyatni uyg‘unlashtirishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

STEAM yondashuvi bo‘yicha xorijiy tadqiqotlar G. Yakman, M. Sanders, R. Bybee kabi olimlar tomonidan olib borilgan bo‘lib, ularning ishlarida fanlararo integratsiya orqali o‘quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Ushbu yondashuvning jismoniy tarbiya va sport faoliyati bilan integratsiyasi so‘nggi yillarda alohida ilmiy yo‘nalish sifatida rivojlanib, jismoniy faollikni ilmiy-tahliliy asosda tashkil etish zarurligi ta’kidlangan.

Gamifikatsiya masalalari K. Werbach, S. Deterding, J. McGonigal kabi tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilgan. Ularning ilmiy ishlarida o‘yin texnologiyalarining motivatsiyani oshirish, emotsional holatni barqarorlashtirish va o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlashdagi pedagogik imkoniyatlari asoslab berilgan. Gamifikatsiyaning sport faoliyatiga tatbiqi esa o‘quvchilarning jismoniy mashg‘ulotlarga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiruvchi samarali vosita sifatida baholangan.

Loyiha faoliyatiga asoslangan ta’lim masalalari bo‘yicha J. Kilpatrick, E. Polat, N. Xutorskoy kabi olimlarning tadqiqotlari alohida ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotlarda loyiha metodining o‘quvchilarda mustaqillik, mas’uliyat va ijodkorlikni rivojlantirishdagi roli ochib berilgan. Sport va sog‘lomlashtirishga yo‘naltirilgan loyihalar orqali o‘quvchilarning nazariy bilimlari amaliy faoliyat bilan mustahkamlanishi ilmiy jihatdan asoslangan.

O‘zbekiston olimlari orasida ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, shaxsga yo‘naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuv masalalari R. Safarova, N. Muslimov, B. Xodjayev, Sh. Abdullayeva, M. Ochilov kabi tadqiqotchilar tomonidan keng yoritilgan. Ularning ilmiy ishlarida o‘quvchilarning har tomonlama rivoji, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish va ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, STEAM, gamifikatsiya va loyiha faoliyatini aynan o‘quv va sport faoliyatini integrativ uyg‘unlashtirish kontekstida kompleks o‘rganishga bag‘ishlangan ilmiy ishlar yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Ayniqsa, mazkur innovatsion metodlarning maktab o‘quvchilarining jismoniy va intellektual rivojiga birgalikda ta’sir etish mexanizmlarini ochib berish dolzarb ilmiy muammo bo‘lib qolmoqda. Ushbu maqola aynan shu bo‘shliqni to‘ldirishga yo‘naltirilganligi bilan ahamiyatlidir.

STEAM yondashuvi fan (Science), texnologiya (Technology), muhandislik (Engineering), san’at (Art) va matematika (Mathematics) elementlarini integratsiyalashga asoslangan bo‘lib, o‘quvchilarning analitik, ijodiy va amaliy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan. Nazariy jihatdan STEAM yondashuvi tizimli fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish va innovatsion kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

O'quv va sport faoliyati integratsiyasida STEAM yondashuvi jismoniy mashqlarni ilmiy asosda tushuntirish, sport jarayonlarini matematik va texnologik tahlil qilish imkonini yaratadi. Masalan, harakat tezligi, yurak urishi, yuklama darajasi kabi ko'rsatkichlarni tahlil qilish orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'laydi. Bu holat o'quvchilarda sog'lom turmush tarziga ongli munosabatni shakllantirib, jismoniy faollikning ilmiy ahamiyatini anglashga yordam beradi.

Gamifikatsiya — bu ta'lim jarayonida o'yin elementlari, rag'batlantirish mexanizmlari va musobaqaviy muhitdan foydalanishga asoslangan innovatsion metoddir. Nazariy jihatdan gamifikatsiya motivatsiya nazariyalari, xususan, ichki va tashqi rag'batlantirish mexanizmlariga tayanadi. O'yin elementlari orqali tashkil etilgan faoliyat o'quvchilarda qiziqish, ijobiy emotsional holat va faol ishtirokni ta'minlaydi. O'quv va sport faoliyatini uyg'unlashtirishda gamifikatsiya jismoniy mashg'ulotlarni qiziqarli va samarali tashkil etish imkonini beradi. Reytinglar, ballar, virtual mukofotlar va musobaqalar o'quvchilarning o'z ustida ishlashga bo'lgan intilishini kuchaytiradi. Bu jarayon o'quvchilarning o'z-o'zini baholash, raqobatbardoshlik va jamoada ishlash kompetensiyalarini rivojlantiradi hamda moslashuv jarayonini yengillashtiradi.

Loyiha faoliyati ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil izlanishi, rejalashtirish va natijaga yo'naltirilgan faoliyatini tashkil etishga asoslanadi. Ushbu metod faoliyatga asoslangan ta'lim nazariyasiga tayangan holda, o'quvchilarda mas'uliyat, ijodkorlik va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. O'quv va sport faoliyatiga oid loyihalar o'quvchilarning jismoniy rivojlanishini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish, sport mashg'ulotlarini rejalashtirish va sog'lom turmush tarziga oid muammolarni hal etishga yo'naltiriladi. Loyiha faoliyati jarayonida o'quvchilar nazariy bilimlarni amaliy vazifalar bilan uyg'unlashtirib, real hayotiy tajriba orttiradi. Bu esa ularning intellektual va jismoniy rivojini kompleks tarzda ta'minlashga xizmat qiladi.

STEAM, gamifikatsiya va loyiha faoliyatiga asoslangan integrativ yondashuv o'quvchilarning jismoniy faolligi, intellektual salohiyati va ijtimoiy kompetensiyalarini bir vaqtda rivojlantirish imkonini beradi. Nazariy tahlillar shuni ko'rsatadiki, ushbu metodlar o'quvchilarda o'z-o'zini boshqarish, refleksiya va ijodiy fikrlashni kuchaytirib, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, innovatsion metodlarning qo'llanilishi o'quvchilarning o'quv va sport faoliyatiga moslashuv jarayonini yengillashtiradi, ularning psixologik barqarorligini mustahkamlaydi hamda sog'lom va faol shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi. Integrativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni zamonaviy pedagogikaning asosiy maqsadlariga mos kelib, barkamol avlodni tarbiyalash uchun mustahkam nazariy asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dewey J. **Democracy and Education**. – New York: Macmillan, 1916.
2. Vygotskiy L.S. **Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes**. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
3. Leontyev A.N. **Activity, Consciousness, and Personality**. – Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1978.
4. Muslimov N.A. Kasbiy ta'lim metodologiyasi. – Toshkent: Fan, 2012.
5. Safarova R.G. Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
6. Xodjayev B.X. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2018.
7. Ochilov M. Zamonaviy pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
8. УЗБЕКИСТАН, О. Р. (2021). ТА'ЛИМ ТИЗИМИДА INNOVATSIYA, INTEGRATSIYA VA YANGI TEXNOLOGIYALAR ИННОВАЦИЯ, ИНТЕГРАЦИЯ И НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ INNOVATION, INTEGRATION AND NEW.
9. Erkaboyeva, N. S. (2023). INSON KAPITALI-IJTIMOIIY DAVLATNING ASOSI SIFATIDA. Academic research in educational sciences, 4(KSPI Conference 1), 31-37.
10. Erkaboeva, N. S., & Turdaliyeva, M. I. K. (2022). Theoretical Principles Of Education Of National Ethics Skills In Educational Institution Students. JournalNX, 8(12), 352-354.
11. Azamovna, R. G. Use of Virtual Environment and 3d Multimedia Electronic Textbooks in Higher Education. JournalNX, 8(12), 255-261.
12. Erkaboeva, N. S., & Musaeva, D. A. K. (2022). Factors of developing the professional competence of a teacher of a special education institution. JournalNX, 8(12), 109-111.
13. Nigora, Y. M. I. K. E. (2022). Stages Of Formation And Development Of Mediamadaniatin. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(12), 272-274.
14. Erkaboyeva, N. S. (2016). Features of Modern Uzbek Families. Ученый XXI века, (4-1), 36-39.
15. Эркабоева, Н. Ш. (2016). FEATURES OF MODERN UZBEK FAMILIES. Ученый XXI века, (4-1 (17)), 36-39.
16. Эркабоева, Н., Усмонбоева, М., Иргашова, М., & Хўжаназарова, Н. (2012). Педагогик маҳорат: схема ва расмларда. Т.:“Наврўз, 35.